

95 lat od wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego w Warszawie

Janusz Meder, Aleksandra Towpik

Redakcja Naukowa, Narodowy Instytut Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

Dziewięćdziesiąt pięć lat temu – 7 czerwca 1925 roku – odbyła się w Warszawie uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego i wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego przy ul. Wawelskiej. Wydarzenie to wyznaczyło symboliczny początek nowoczesnej zinstytucjonalizowanej onkologii w Polsce.

Gościem honorowym była inicjatorka i patronka przedsięwzięcia Maria Skłodowska-Curie. Późnym wieczorem 2 czerwca na granicy polsko-niemieckiej w Zbąszyniu powitała ją delegacja rządowa [1], a następnego dnia rano, na dworcu Wileńskim w stolicy – władze miasta, rodzeństwo Marii: dr Józef Skłodowski i dr Bronisława Dłuska, oraz liczne delegacje i tłumnie zebrani mieszkańcy. Noblistka spędziła w Warszawie dziesięć dni, a program jej wizyty był bardzo bogaty [2–5]. Uczona m.in. wygłosiła wykłady na Uniwersytecie Warszawskim i w nowo otwartym Instytucie Francuskim [6–8], odwiedziła Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Politechnikę oraz Pracownię Radiologiczną przy ul. Śniadeckich.

W słoneczną niedzielę 7 czerwca 1925 roku o godz. 10:30 rozpoczęła się w Ratuszu uroczysta sesja. Galerie Sali Posiedzeń Rady Miejskiej przyozdobione były flagami polskimi i francuskimi. Zamiast stołu prezydialnego przygotowano mahoniowy stół i fotele, a w wazonie bukiet róż. Wśród licznie zgromadzonych gości wyróżniała się reprezentacja Hallerczyków [9, 10]. Przemówienia wygłosili m.in. Marszałek Senatu i Prezes Komitetu Daru Narodowego Wojciech Trąmpczyński; w imieniu środowisk akademickich zabrał głos prof. Franciszek Krzyszałowicz – Rektor Uniwersytetu Warszawskiego, a w imieniu miasta – Prezes warszawskiej Rady Miejskiej Ignacy Baliński, który przekazał również Marii dyplom

honorowego obywatela Warszawy. Wystąpienia mieli także: Prezes Polskiego Komitetu do Zwalczenia Raka Henryk Barylski, w imieniu Towarzystwa Instytutu Radowego – prof. Adam Czyżewicz, a także Minister Oświaty Stanisław Grabski. W imieniu stowarzyszeń kobiecych przemawiała Teodora Męczkowska, nauczycielka, Zastępczyni Sekretarza Komitetu Daru Narodowego dla Marii Skłodowskiej-Curie [2, 3, 9, 10, 12]. Atmosfera spotkania była bardziej serdeczna niż oficjalna [9]. Na koniec uroczystości w Ratuszu odczytano akt erekcyjny pod budowę Instytutu Radowego.

Z Ratusza na teren przyszłego Instytutu Radowego przejechano wspólnie specjalnie z tej okazji podstawionymi tramwajami [9, 12]. Z Belwederu przybył Prezydent Rzeczypospolitej Stanisław Wojciechowski. W uroczystości udział wzięli również:

Rycina 1. Plac Teatralny w Warszawie. Po lewej stronie Ratusz (dawny Pałac Jabłonowski), w którym 7 czerwca 1925 odbyła się uroczysta sesja z udziałem Marii Skłodowskiej-Curie oraz wieczorny bankiet na jej cześć (fot. ze zbiorów Biblioteki Narodowej/Polona)

Jak cytować / How to cite:

Meder J, Towpik A. 95 lat od wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego w Warszawie. *Biuletyn PTO NOWOTWORY* 2021; 6: 154–156.

premier Władysław Grabski, marszałkowie Sejmu i Senatu – Maciej Rataj i Wojciech Trąpczyński, ministrowie, Rektor Uniwersytetu Warszawskiego, a zarazem Prezes Towarzystwa Instytutu Radowego prof. Franciszek Krzysztalowicz oraz liczni przedstawiciele świata nauki, polityki, organizacji społecznych i kultury. Pierwszą symboliczną cegłę pod fundament instytutu położył Prezydent Wojciechowski, drugą – sama Maria Skłodowska-Curie, a kolejne – dostojnicy z ówczesnym Prezydentem Warszawy, Władysławem Jabłońskim, na czele. Akt erekcyjny wraz z niedzielnymi wydaniem warszawskich dzienników i monetami został umieszczony w szklanym słoju, a następnie zalutowany w metalowej puszcze i zamurowany w kamieniu węglanym. Poświęcenia dokonał ksiądz Józef Szlagowski, a całemu wydarzeniu towarzyszyły chór akademicki i orkiestra wojskowa [2, 3, 9, 10, 12, 13]. Nie zabrakło także momentów humorystycznych. Jak donosi jeden z ówczesnych dzienników [9], wesoły nastrój wzbudził Prezydent Warszawy Jabłoński, wołając do Marszałka Senatu Wojciecha Trąpczyńskiego: „Panie Marszałku, piasku nie ma”.

Poniżej przywołujemy pełny tekst „Aktu erekcyjnego” w jego oryginalnym brzmieniu [14].

Działo się to w dniu siódmym miesiąca czerwca roku pańskiego tysiąc dziewięćset dwudziestego piątego, a ósmego od czasu przywrócenia niepodległości Polski po wielkiej wojnie narodów – gdy godność Prezydenta Najjaśniejszej Rzeczypospolitej piastował Stanisław Wojciechowski. Roku dwudziestego ósmego od czasu wiekopomnego odkrycia nowego pierwiastka wszechmaterji – radu przez geniusz uczoney Polki i Jej towarzysza pracy i męża Piotra Curie, która w dobie niewoli i opresji Narodu znalazła wdzięczne pole do pracy we wtórej Ojczyźnie we Francji.

W obecności Najwyższych Dostojników: Prezydenta Rzeczypospolitej – Stanisława Wojciechowskiego. Prezesa Ministrów – Władysława Grabskiego. Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – Stanisława Grabskiego, Marszałków Sejmu i Senatu – Macieja Rataja i Wojciecha Trąpczyńskiego,

Rycina 2. Przybycie prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego na uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego, po lewej ówczesny minister spraw wewnętrznych Cyryl Ratajski, po prawej najprawdopodobniej Ambasador Francji Hector André de Panafieu. Za nimi widać tłumnie zebranych mieszkańców Warszawy (fot. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Rycina 3. Maria Skłodowska-Curie i Prezydent RP Stanisław Wojciechowski (pierwszy z prawej) podczas uroczystości wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego. Nad Uczoną od lewej stoją: Rektor UW i Prezes Towarzystwa Instytutu Radowego prof. Franciszek Krzysztalowicz, dr Bronisława Dłuska, dr Kazimierz Dłuski oraz dr Józef Skłodowski (fot. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Rycina 4. Maria Skłodowska-Curie rozmawia z Prezydentem Stanisławem Wojciechowskim podczas uroczystości przy ul. Wawelskiej (fot. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

w obecności Marji Skłodowskiej Curie. Rektora Uniwersytetu Warszawskiego i Prezesa Towarzystwa Instytutu Radowego Franciszka Krzysztalowicza, Członków Komitetu Daru Narodowego dla Marji Skłodowskiej-Curie, oraz Komitetu dla zwalczania raka, przedstawicieli Nauki, Sztuki, Związków, Stowarzyszeń i wszystkich Warstw Społeczeństwa został uroczysto odczytany i podpisany mniejszy Akt Erekcyjny Instytutu Radowego imienia Marji Skłodowskiej-Curie.

Wolą Społeczeństwa powołany jest Instytut ten nie tylko do badań samodzielnych i krzewienia w Polsce nauki o ciałach promieniotwórczych, ale i do walki z rakiem – jedną z najcięższych chorób, będących klęską całej Ludzkości. Powstaje ten Instytut z ofiar i wysiłków Ogółu Polskiego, jako Dar Narodowy dla Wielkiej Uczoney.

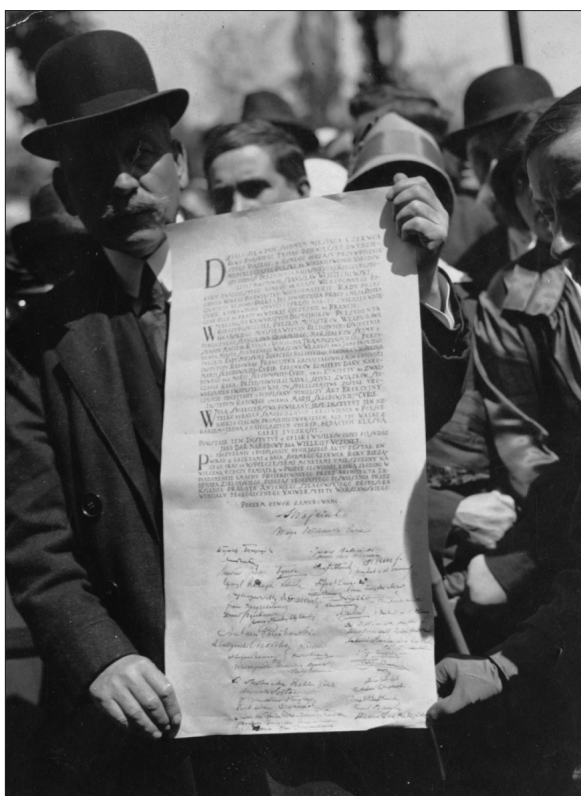
Po odczytaniu i podpisaniu niniejszego Aktu został on wraz z gazetami z dnia siódmego czerwca roku bieżącego oraz ze spółczesnymi monetami umieszczony na wieczną rzecz pamiątkę w puszcze ołowianej, którą złożono w fundamencie gmachu projektowanego przez Architekta Tadeusza Zielińskiego, podczas uroczystego poświęcenia przez Księdza Kanonika Antoniego Szlagowskiego profesora wydziału teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Poczem otwór zamurowano.

Warto podkreślić, że wspólne wysiłki na rzecz utworzenia Instytutu połączyły obywatele ze wszystkich warstw społecznych. Środki przekazywali zarówno prywatni darczyńcy, jak i instytucje. Samych symbolicznych znaczków-cegiełek sprzedano półtora miliona egzemplarzy [2].

Po ceremonii najważniejsi goście udali się do Belwederu na śniadanie wydane przez Prezydenta Wojciechowskiego, a pracomity dzień zakończył wieczorny bankiet w Ratuszu [2, 4, 5].

Siedem lat później, 29 maja 1932 roku, podczas swojej ostatniej wizyty w Polsce Maria Skłodowska-Curie wzięła udział w uroczystym otwarciu Instytutu Radowego.

Konflikt interesów: nie zgłoszono

Rycina 5. Akt erekcyjny pod budowę Instytutu Radowego (fot. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Rycina 6. Akt erekcyjny i metalowa puszką przygotowane do wmurowania w fundament Instytutu (fot. ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Założenie Kamienia Węgielnego

Na pustym placu, tuż obok kolonii Lubeckiego, gdzie z czasem staną gmach Instytutu Radowego, zgrupowali się wszyscy obecni na Akademii w Ratuszu. Przybyli również p. Prezydent Wojciechowski, ambasador Francji p. de Panafieu oraz ministrowie: Tyszką i Sikorski.

Rodzinę uczonej reprezentowali p. dr. Skłodowski, dr. Dłuska i H. Szalayowa.

Prezydent zasiadł na podium, mając po prawej stronie p. Curie-Skłodowską, po lewej — amb. de Panafieu.

Miejsce, w którym za chwilę ma być wmurowany akt erekcyjny, ujęła w żywą kłamerkę licznie zgromadzona publiczność. Wśród tłumu uwija się cała armia fotografów. Słychać ustawiczny szum aparatów. Na dole murarze pośpiesznie wykończają swoją pracę.

W pewnym momencie wysuwa się na czoło rektor Krzyształowicz.

— Tutaj oto — mówi — wysiłkiem czynników rządowych i społecznych zostanie wzniesiony Instytut Radowy, widomy znak uznania wieko pomnych zasług wielkiej uczonej i ostoja myśli twórczej nauki polskiej.

Proszę ks. Szlagowskiego o dokonanie aktu poświęcenia, a Ciebie Dostojna Pani — kończy, zwracając się do p. Curie-Skłodowskiej — o założenie w obecności Prezydenta Rzeczypospolitej kamienia węgielnego.

Po podpisaniu aktu erekcyjnego przez Pana Prezydenta Wojciechowskiego i poświęceniu cegieł przez ks. kan. Szlagowskiego następuje zalutowanie puszek ze szkła nym słojem, zawierającym akt.

Do wnętrza włożono pisma stołeczne z 7-go czerwca b. r., oraz p. Prezydent rzucił srebrną 5-c' złotówkę.

Orkiestra wojskowa wykonuje marszerek Dąbrowskiego.

Podtrzymywana przez p. Prezydenta p. Curie-Skłodowska schodzi w głąb wykopu pod fundamenty Instytutu. Ujmując kielnię i wmurowuje pierwszą cegłę. Za nią postępują prezydent miasta inż. Jabłoński, prez. R. M. sen. Baliński, ambasador de Panafieu i rektor Krzyształowicz.

Kolejno zasłaniają cegłami puszkę z aktem erekcyjnym, kończąc w ten sposób uroczystość i otwierając sprawę dokończenia dzieła budowy Instytutu Radowego.

Rycina 7. Fragment jednej z licznych prasowych relacji z wydarzenia, która ukazała się poniedziałek 8 czerwca 1925 roku w Rzeczypospolitej (ze zbiorów Biblioteki Narodowej/Polona)

Aleksandra Towpik

Narodowy Instytut Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie

Państwowy Instytut Badawczy

Redakcja Naukowa

ul. Roentgena 5

02-781 Warszawa

e-mail: redakcja@pib-nio.pl

Otrzymano i zaakceptowano: 22 stycznia 2021

Piśmiennictwo

1. Wielka nasza rodaczka Marja Skłodowska-Curie w Warszawie. Żołnierz polski. 14 czerwca 1925: 7.
2. Sobieszczak-Marciniak M. Maria Skłodowska-Curie i powstanie Instytutu Radowego w Warszawie. In: Towpik E. ed. Materiały do historii Instytutu Radowego i Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie w 80. rocznicę otwarcia. Polskie Towarzystwo Onkologiczne, Warszawa 2012: 17–28.
3. Towpik E. 90. rocznica wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego w Warszawie. NOWOTWORY J Oncol. 2015; 65(4): 347–350, doi: 10.5603/NJO.2015.0065.
4. Marja Skłodowska-Curie w Warszawie. Kurier Warszawski. 3 czerwca 1925: 4.
5. Maria Skłodowska-Curie w Warszawie. Komunikat Biura Prasowego dla spraw Kobietych z 6 czerwca 1925 r. Towarzystwo Wydawnicze „Bluszczy”.
6. Dwa odczyty Marji Skłodowskiej-Curie wygłoszone w Warszawie w dniach 5 i 6 czerwca 1925 r. Komitet Daru Narodowego dla Marji Skłodowskiej-Curie Warszawa, 1926.
7. Skłodowska Curie M. Wykład o Radzie. Rzeczpospolita. 6 czerwca 1925: 6.
8. Warszawa entuzjastycznie powitała p. Curie-Skłodowską. Ilustrowany Kurier Codzienny. 5 czerwca 1925: 6.
9. P. Skłodowska w Warszawie. Robotnik. 8 czerwca 1925(155): 2.
10. Ku czci Marji Curie-Skłodowskiej. Rzeczpospolita. 8 czerwca 1925(156): 3.
11. Supady J. Organizacje i instytucje do walki z rakiem w Polsce w latach 1906–1939. Wydawnictwo ADI, Łódź 2003.
12. Dar Narodowy dla Marji Sadowskiej-Curie. Echo Warszawskie. 8 czerwca 1925(156): 3.
13. Curie E. Maria Curie, tłum. H. Szyllerowa. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1972.
14. Księga informacyjna na rzecz Daru Narodowego dla Marii Skłodowskiej Curie. Warszawa 1926, s. 28. Za: Towpik E. 90. rocznica wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Instytutu Radowego w Warszawie. NOWOTWORY J Oncol. 2015; 65(4): 347–350, doi: 10.5603/NJO.2015.0065.